

Ένας Προτεστάντης θεολόγος
γιά τήν Ἐπιστήμη καί τήν Θεολογία

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΕΙΝΑΙ Η ΑΛΗΘΕΙΑ, ΟΧΙ ΤΑ «ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΑ»!

Γιά ἄλλη μιά φορά στίς ἡμέρες μας, ὅπως πάρα πολλές φορές κατά τό παρελθόν, ἀνέκυψε τό διαχρονικό ζήτημα γιά τή σχέση τῆς θρησκείας μέ τήν ἐπιστήμη ἢ –μέ κάπως παραλλαγμένη μορφή– τό ζήτημα γιά τή σχέση τῆς Πίστης μέ τήν γνώση. «**Ποιά ἡ σχέση τῆς Ἀθήνας** (τῆς πόλης τοῦ ὀρθοῦ λόγου καί τῆς γνώσης) **μέ τήν Ἱερουσαλήμ** (τῆς πόλης τῆς πίστεως);» ἐρωτοῦσαν οἱ Χριστιανοί ἀπό τά πρῶτα χρόνια.

Στίς ἡμέρες μας τείνει νά γίνει «κοινός θεολογικός τόπος» στήν Ἑλλάδα ἡ ἀποψη ὅτι ἡ θρησκεία καί ἡ ἐπιστήμη ὄχι μόνο δέν συγκρούονται, ἀλλά καί ὅτι δέν εἶναι πιθανόν νά συγκρουστοῦν ποτέ, γιά τόν ἀπλούστατο λόγο ὅτι ἡ μέν θρησκεία ἀναφέρεται στό ὑπερφυσικό/ὑπερλόγο, ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη ἐρευνᾷ τό ἐμπειρικό καί τό αἰσθητό. Ἀφοῦ, λοιπόν, τό πεδίο ἐκάστης εἶναι ὀριοθετημένο καί δέν ἐπικαλύπτει τό πεδίο τῆς ἄλλης, ἡ θρησκεία καί ἡ ἐπιστήμη ὀφείλουν νά αὐτοσυγκρατηθοῦν στά νόμιμα ὄριά τους καί νά ἀναγνωρίζουν ἡ μία τήν ἄλλη. Ἡ θρησκεία (καί οἱ θρησκευόμενοι) ὀφείλουν, ἐπομένως, νά ἀκολουθοῦν μέ ἐμπιστοσύνη «χωρίς μεταφυσικές προλήψεις» τίς ἐπιστημονικές ὑποδείξεις γιά τά ἐπιστημονικά θέματα, ἐνῶ οἱ ὑπηρέτες τῆς ἐπιστήμης ὀφείλουν νά μή θίγουν τίς ιδιωτικές μεταφυσικές πεποιθήσεις τῶν θρησκευομένων, ἐφ' ὅσον, πάντως, οἱ τελευταῖοι δέν ἀποκλίνουν ἀπό τό ὀρθολογικό πρότυπο συμπεριφορᾶς στό πλαίσιο τοῦ δημοσίου βίου τους.

Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο, πιστεύουμε, τό ὅτι τέτοιες ἀπόψεις διατυπώνουν ὄχι μόνο θρησκευτικῶς ἀδιάφοροι ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἐπιδιώκουν μέ αὐτόν τόν «συμβιβασμό» ἀπλῶς νά παρακάμψουν τίς σοβαρές λογικές καί θεολογικές δυσκολίες, πού ὑποκρύπτονται σέ αὐτόν γιά νά ἀσχοληθοῦν μέ «ὄ,τι ἔχει πραγματικά σημασία». Τίς διατυπώνουν μέ ἔμφαση καί μέ ἀξίωση ἐπιβολῆς ἄνδρες ἐκκλησιαστικοί, πού ἔχουν μέν, καί μάλιστα ἰδιαίτερος, τονίσει κατά τίς τελευταῖες δεκαετίες τόν «μυστικό» καί «ὑπέρολογο» χαρακτήρα τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀλλά δέν ἔχουν, παρά ταῦτα, διατυπώσει καμιά ἐπιφύλαξη –ἂν δέν τίς ἀποδέχονται ρητά– ἀπέναντι σέ «ἐπιστημονικές» θεωρίες, ὅπως ἐκεῖνες τῆς «ἐξέλι-

ξης τῶν εἰδῶν» ἢ τῆς «αὐτόματης» προέλευσης τοῦ σύμπαντος.

Μέ τόν τρόπο, ὅμως, αὐτό τείνει νά ἐπικρατήσῃ ὡς Ὁρθόδοξη μιά ἡττοπαθῆς ἄποψη πού, πρακτικῶς, ὑποχωρεῖ ἀμαχητί καί ἀφήνει στή δικαιοδοσία τῆς ἐκκοσμικευμένης ἐπιστήμης τήν διοίκηση ὀλόκληρης τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, γιά νά ἀσχοληθεῖ μέ θολά «θεολογικά ζητήματα» καί μέ ἐπιτηδευμένα «ὑπαρξιακά βιώματα», μέ θέματα, δηλαδή, πού ἡ μέγιστη πλειοψηφία τῶν Χριστιανῶν Ἑλλήνων τά ἐκλαμβάνει εἴτε ὡς ἀπόμακρα καί πρακτικῶς ἀνούσια, εἴτε ἐνθουσιάζεται συναισθηματικά μέ αὐτά, ἀλλά δέν συνειδητοποιεῖ κἄν τίς πρακτικές ἀπαιτήσεις, πού ἐγείρουν γιά τήν καθημερινή ζωή.

«Ὅπου γενικότης, ἐκεῖ ἐπιπολαιότης» εἶχε γράφει κάπου ἕνας μέγας Ἑλληνας λογοτέχνης, ἐννοῶντας ὅτι προϋπόθεση γιά μιά πραγματική συζήτηση εἶναι νά ὑπάρχει συνεννόηση ὡς πρὸς τήν εἰδική σημασία τῶν ὄρων, πού χρησιμοποιοῦνται. Αὐτό ἰσχύει πολύ περισσότερο γιά τό ζήτημα τῆς σχέσης τῆς ἐπιστήμης μέ τή θρησκεία, καθὼς ὄχι μόνο δέν φαίνεται –σέ ἐπίπεδο δημοσίου διαλόγου– νά γίνεται ποτέ προσπάθεια νά χρησιμοποιηθοῦν οἱ ὅροι αὐτοί μέ μεγαλύτερη ἀκρίβεια, ἀλλά οὔτε κἄν νά ἔχει συνειδητοποιηθεῖ ἡ κραυγαλέα ἀμφισημία τους. Ἔτσι, ὑπό τόν ὄρο «θρησκεία» μπορεῖ κανεὶς νά θέσει ἀπό τήν μιά τήν ἀρχαία παγανιστική θρησκεία, ἢ ὅποια πρεσβεύει «ὅτι τό σύμπαν εἶναι στήν πραγματικότητα Θεός καί ὅτι ἡ ζωτική δύναμη τοῦ σύμπαντος συγκρατεῖται ἀπό αὐτή τή θεϊκή φύση» (Κικέρων, «Περί τῆς φύσεως τῶν θεῶν», 30). Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, θρησκεία χαρακτηρίζουμε καί τήν Χριστιανική πίστη, ἢ ὅποια, ὅμως, διδάσκει, ἀντίθετα ἀπό τήν ἀρχαία θρησκεία, ὅτι ὁ Θεός δημιούργησε τό σύμπαν ἐκ τοῦ μηδενός καί ὅτι «τά σύμπαντα δοῦλα Σά».

Ἀνάλογη ἀμφισημία μπορεῖ κανεὶς νά ἐντοπίσει στή χρήση τῆς λέξης «ἐπιστήμη». Ἔτσι, ὡς «ἐπιστήμη» μπορεῖ νά χαρακτηρισθεῖ ἡ μεθοδική καί ἀπροκατάληπτη ἔρευνα γιά τή βέβαιη γνώση τῆς ἀλήθειας. Μέ αὐτόν τόν ὀρισμό τῆς ἐπιστήμης δέν θά διαφωνοῦσε, βέβαια, κανεὶς. Ὅμως, σήμερα οἱ περισσότεροι ἐπιβαρύνουν τόν ὄρο αὐτό μέ μιά ἀνομολόγητη προκατάληψη: τήν ἰδέα ὅτι ἐπιστημονική εἶναι μόνο ἡ ἄποψη ἐκείνη πού δέχεται ὅτι, σέ τελική ἀνάλυση, ἡ πραγματικότητα ἀποτελεῖται μόνο ἀπό μικροσκοπικά σωματίδια πού ὑπακούουν σέ ἀπαρέγκλιτους νόμους! Ὅλα τά σύνθετα ἐπιφανόμενα τῆς πραγματικότητας, πού μᾶς περιβάλλει, ἀκόμα καί αὐτά πού χαρακτηρίζουμε ὡς ψυχικά ἢ νοητικά, εἶναι, σέ τελική ἀνάλυση «λειτουργίες» καί «ιδιότητες», πού προκύπτουν, ὅταν τά ἐν λόγῳ σωματίδια συνδυαστοῦν ἀπό μόνα τους καταλλήλως. Λίγη σημασία ἔχει, ἀπό τήν ἄποψη πού μᾶς ἀπασχολεῖ, ἐάν τά θεμελιώδη συστατικά τῆς πραγματικότητας εἶναι τό

ὔδωρ ἢ ὁ ἀήρ, ὅπως ἰσχυρίσθηκαν οἱ ἀρχαῖοι Ἴωνες φυσικοὶ φιλόσοφοι, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν διαδεδομένη καὶ μὴ ἀμφισβητούμενη ἄποψη εἶναι ἐκεῖνοι, πού πρῶτοι ὀδήγησαν τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὸν Μῦθο στὸν Λόγο ἢ τὰ ὑπό-ἀτομικὰ σωματίδια καὶ ἡ ἐνέργειά τους, ὅπως ἰσχυρίζονται σήμερα οἱ φυσικοὶ ἐπιστήμονες. **Σημασία ἔχει ὅτι τὸ «νατουραλιστικό» κοσμοθεωρητικό πλαίσιο, κατὰ τὸ ὁποῖο ἡ πραγματικότητα ἀνάγεται σέ πρωτογενῆ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ὑπακούουν στή φυσικὴ τους τάξη, ἐνῶ ὁ Θεός εἴτε δέν ὑπάρχει καθόλου, εἴτε δέν ἀναμιγνύεται στή διοίκηση τοῦ κόσμου, παραμένει τὸ αὐτό.** Αφοῦ τὸ πρέπον ἀντικείμενο τῆς καθαρῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης, ὅπως δίδαξε ὁ Ἀριστοτέλης, μένει ἀναλλοίωτο καὶ αἰώνιο, «δέν μπορεῖ νά εἶναι ἄλλο σέ σχέση μέ αὐτὸ πού εἶναι» («Ἀναλυτικά ὕστερα», βιβλίο 1, 4), ἡ παραδοχὴ τῆς ὑπαρξῆς ἑνὸς Θεοῦ πού παρεμβαίνει καὶ «**νικᾶ, ὅπου βούλεται, τὴν τάξιν τῆς φύσεως**» θά σήμαινε γιὰ αὐτοῦ τοῦ τύπου τὴν «ἐπιστημονική» νοοτροπία μιὰ ἀπαράδεκτη διατάραξη τῆς σταθερότητας τοῦ κόσμου. Μὲ βάση, ὅμως, αὐτὸν τὸν δεῦτερο ὄρισμό τῆς ἐπιστήμης καταλήγει κανεὶς σέ ἄτοπα. Τοῦτο, διότι μέ βάση αὐτὸν δέν ὑπάρχει, ἐξ ὀρισμοῦ, περιθώριο γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀποδοχὴ ἑνὸς θαύματος, ὅπως ἡ στάση τοῦ ἡλίου κατὰ Γαβαῶν ἐπὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Διότι, βέβαια, ἕνα τέτοιο, παράδοξο συμβάν, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ἀληθινό, δέν θά μπορεῖ, ἐξ ὀρισμοῦ, νά εἶναι ἐπιστημονικό, ἀφοῦ δέν θά συνάδει μέ τὴν φυσικὴ τάξη. Ἔτσι, ὁ δεῦτερος αὐτὸς ὀρισμὸς τῆς ἐπιστήμης (πού εἶναι καὶ ὁ ἐπικρατῶν), πού δέχεται ὡς ἐπιστημονικό μόνο ὅ,τι εἶναι σύμφωνο μέ τὴ «φυσικὴ τάξη» ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τὸν πρῶτο, ὁ ὁποῖος δέχεται ὡς ἐπιστημονικό ὅ,τι εἶναι ἀληθινό, ἀκόμη, δηλαδή, καὶ ἂν αὐτὸ δέν εἶναι, ὅπως ἐνδέχεται νά συμβεῖ, σύμφωνο μέ τὴ «φυσικὴ τάξη».

Προηγουμένως ἀναφερθήκαμε σέ σύγχρονους Ὀρθόδοξους θεολόγους, πού φαίνεται ὅτι ἀπροβλημάτιστα καὶ καθησυχαστικά υἰοθετοῦν τὴν ἄποψη ὅτι ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐπιστήμη ὀφείλουν νά αὐτοσυγκρατηθοῦν στὰ νόμιμα ὄριά τους καὶ νά ἀναγνωρίζουν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη. Δέν εἶναι βέβαια δυνατό στό πλαίσιο αὐτὸ νά ἐπιχειρηθεῖ μιὰ ἐκτενέστερη ἀνάλυση τῶν σχετικῶν ζητημάτων. Ὅμως, δέν θά ἦταν ἄσκοπο νά ἀναφερθοῦμε ἀκροθιγῶς σέ σχέση μέ τὸ ζήτημα αὐτὸ στὸν μεγαλύτερο, ἴσως, σύγχρονο Προτεστάντη θεολόγο, τὸν Wolhart Pannenberg (1928-2014), ἕναν θεολόγο πού ἀντιτάχθηκε μέ πάθος καὶ μέ λογικὴ σέ τέτοιου τύπου ἀπόψεις καὶ διεκδίκησε ξανά τὰ πρωτεῖα γιὰ λογαριασμό τῆς Χριστιανικῆς Θεολογίας στή σχέση της μέ τὴν Ἐπιστήμη.

Ὁ Wolhart Pannenberg μεγάλωσε σέ μιὰ κοσμικὴ οἰκογένεια, πού εἶχε ἀποχωρήσει ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ὅταν ἀκόμη ἦταν μικρὸ παιδί. Ἡ μεγάλη ἀγάπη του γιὰ τὴ μουσικὴ τὸν ὀδήγησε στὴν ἀνάγνωση ἔργων

του Nietzsche, ο οποίος ισχυριζόταν ότι ο κόσμος δέν έχει δημιουργηθεί με τάξη, αλλά «είναι ένα αιώνιο χάος, όχι λόγω της απουσίας της αναγκαιότητας, αλλά με την

έννοια της απουσίας της τάξης, της δομής, της μορφής, της όμορφιάς της σοφίας...». Όμως, λίγο μετά την ανακάλυψη των έργων του Nietzsche, ο Pannenberg είχε μια εμπειρία πού του διάνοιξε τον νου στην πιθανότητα της ύπαρξης του Θεού. «*Η μοναδικά σημαντική εμπειρία μου συνέβη στις αρχές του Ιανουαρίου του 1945, όταν ήμουν 16 ετών. Σέ μία μοναχική δίωρη πορεία μου, όταν επέστρεφα στό σπίτι μετά από τό μάθημα πιάνου, βλέποντας ένα κατά τά άλλα σύνηθες ήλιοβασίλεμα, ξαφνικά πλημμύρισα από φώς και άπορροφήθηκα σέ μία θάλασσα από φώς, τό όποιο, άν και δέν εξάλειψε την ταπεινή επίγνωση της θνητής μου ύπαρξης, όμως*

ύπερεκχείλισε πάνω από τά φράγματα, πού κανονικά μάς χωρίζουν από τόν κόσμο πού μάς περιβάλλει... Δέν ήξερα τότε ότι ή 6η Ιανουαρίου ήταν ή Εορτή των Θεοφανείων, ούτε είχα συνειδητοποιήσει ότι εκείνη την ώρα ο Ιησούς Χριστός είχε διεκδικήσει τή ζωή μου ως ένας μάρτυρα της μεταμόρφωσης του κόσμου διά της φωτιστικής δύναμης και κρίσης της Δόξης Του. Όμως, εκεί ξεκίνησε μία περίοδος λαχτάρας για νά κατανοήσω τό νόημα της ζωής και καθώς ή φιλοσοφία δέν μου φαινόταν νά προσφέρει τίς τελικές άπαντήσεις σέ αυτή την αναζήτηση, τελικώς αποφάσισα νά έρευνήσω τή Χριστιανική Παράδοση περισσότερο σοβαρά από όσο θεωρούσα μέχρι τότε ότι άξιζε τόν κόπο».

Εμείς, δέν είμαστε σέ θέση νά αξιολογήσουμε την πνευματική ποιότητα της εμπειρίας αυτής του Pannenberg. Νομίζουμε, όμως, ότι δέν θά ήταν έσφαλμένη ή εκτίμηση ότι από την εμπειρία του αυτή άντλησε, άν και Προτεστάντης, γνησίως Ορθόδοξα διδάγματα, τά όποια άνέπτυξε

στήν μετέπειτα πορεία του, κυρίως δέ τήν πεποίθηση ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἐγγύς καί ὅτι ἡ παρουσία Του διαπερνᾷ, περιβάλλει καί διακυβερνᾷ τήν φυσική τάξη τοῦ κόσμου καί μάλιστα τούς ἀνθρώπους στήν πιό –φαινομενικά– ἀπλή καί τετριμμένη καθημερινότητά τους.

Ὁ Pannenberg εἶχε νά ἀντιμετωπίσει μιά «θεολογία» κάπως ἀνάλογη μέ τή σύγχρονη Ἑλληνική θεολογία, ἀφοῦ οἱ περισσότεροι διακεκριμένοι Δυτικοί θεολόγοι ἀναφέρονταν, στό πλαίσιο τῶν δικῶν τους ὁμολογιακῶν ὄρων, γιά τό πρωτεῖο τοῦ ὑπαρξιακοῦ βιώματος, ὅπως αὐτό βιώνεται ἀπό τήν «ἐσωτερική συνείδηση» τοῦ πιστοῦ. Ὁ Pannenberg, ὅμως, ἀντέταξε στήν ἐπίκληση τοῦ βιώματος τή συμφωνία τῆς λογικῆς μέ τή θεολογία: **«Ὁ Ἰησοῦς δέν ζήτησε τήν ἐμπιστοσύνη στό πρόσωπό Του χωρίς νά δίδει λόγον γιά τήν ἀπαίτησή Του αὐτή».** Ὅπως γράφει ὁ Anthony Thiselton («Understanding Pannenberg», Cascade books, 2018) αὐτή ἡ ἐπίκληση τοῦ λογικοῦ ἐπιχειρήματος, τῆς λογικῆς καί τῆς ἀπόδειξης διατρέχει ὁλόκληρη τή σκέψη τοῦ Pannenberg. Ἀκόμη, ὁ Pannenberg ἐπιμένει ὅτι ὁ Θεός τοῦ Ἰσραήλ μπορεῖ νά εἰσβάλλει στήν φυσική πορεία τῆς δημιουργίας Του καί νά καινοτομήσει μέ νέα συμβάντα σέ αὐτήν μέ τρόπους πού προκαλοῦν ἔκπληξη καί εἶναι ἀπρόβλεπτοι. Μεταξύ δέ αὐτῶν τῶν συμβάντων τό κύριο εἶναι ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, γιά τήν ὁποία ὁ Pannenberg εἶχε μιά παθιασμένη πίστη. Αὐτή ἀποτελοῦσε πάντοτε τό ἐπίκεντρο τῆς θεολογίας του καί διακήρυττε γιά αὐτήν ὅτι, ὅπως καί ὅλα τά γεγονότα τοῦ Θεοῦ, εἶναι προσιτή στή συνείδηση τοῦ κάθε ἀνθρώπου καί στήν ἐπιστημονική ἱστορική ἔρευνα, ἐφ' ὅσον, ὅμως, αὐτή εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπό τή μεροληψία καί τήν ἀνομολόγητη προκατάληψη ἀπέναντι στά θαύματα τοῦ Θεοῦ.

Μέ βάση δέ αὐτές τίς βασικές πεποιθήσεις μπόρεσε νά διατυπώσῃ τά ἑξῆς γιά τή σχέση τῆς θεολογίας μέ τίς ὑπόλοιπες ἐπιστήμες: **«Ἡ ἀποστολή τῆς θεολογίας ὑπερβαίνει τήν ἐνασχόληση μέ ἓνα εἰδικό θέμα καί περιλαμβάνει ὅ,τι εἶναι ἀληθινό. Αὐτή ἡ καθολικότητα/παγκοσμιότητα (universality) τῆς θεολογίας εἶναι ἀναπόφευκτα συνδεδεμένη μέ τό γεγονός ὅτι ὁμιλεῖ γιά τόν Θεό. Ἡ λέξη «Θεός» ἔχει σημασία μόνο ὅταν μέ αὐτήν ἐννοεῖ κανεῖς τή δύναμη ἢ ὁποία καθορίζει ὅ,τιδήποτε ὑπάρχει... Ἀνήκει στήν ἀποστολή τῆς θεολογίας νά κατανοήσῃ κάθε ὄν στή συσχέτισή του μέ τόν Θεό, οὕτως ὥστε χωρίς τόν Θεό τά ὄντα νά μὴν μποροῦν ἀπλούστατα νά κατανοηθοῦν. Αὐτό συνιστᾷ τήν καθολικότητα/παγκοσμιότητα (universality) τῆς θεολογίας. Μιά θεολογία πού διατηρεῖ τήν ἐπίγνωση τοῦ καθήκοντος τῆς διάνοιας, πού γεννᾶται ἀπό τή χρήση τῆς λέξης «Θεός» θά ἐπιχειρήσει μέ κάθε πιθανό τρόπο νά συσχετισθεῖ μέ ὅλη τήν ἀλήθεια... μέ τόν Θεό τῆς Βίβλου καί νά ἀποκτήσῃ μιά καινή κατανόηση τοῦ παντός βλέποντάς το ὑπό τό φῶς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ».**

Οί φράσεις, πού παραθέσαμε από τό ἔργο τοῦ Pannenberg, εἶναι λίγες. Νομίζουμε, ὅμως, ὅτι δέν εἶναι ἀδικαιολόγητη ἡ ἐντύπωση πού ἔχουμε ὅτι, ἂν καί παρέμεινε Προτεστάντης, ὁ μέγας αὐτός σύγχρονος θεολόγος διατύπωσε ὡς πρὸς τὰ θέματα αὐτά ἀπόψεις περισσότερο Ὁρθόδοξες ἀπὸ ἀντίστοιχες συγχρόνων Ἑλλήνων θεολόγων, οἱ ὁποῖες

μποροῦν νά χρησιμεύσουν γιὰ μιὰ πιό ὑπεύθυνη καί βαθύτερη ἔρευνα τοῦ ζητήματος τῆς σχέσης τῆς Ἐπιστήμης μέ τήν Θεολογία, ἀφοῦ μάλιστα οἱ Ἕλληνες θεολόγοι τείνουν νά ὑποτιμοῦν τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὡς παρωχημένους καί νά ἐκτιμοῦν μόνο τοὺς Δυτικούς θεολόγους καί ἐπιστήμονες! Διότι ἡ ἀποψη πῶς «ὄ,τι εἶναι λογικό εἶναι καί θεολογικό», παρά τήν ἀντίθετη εἰκόνα, πού ἔχει ἐπικρατήσει στή χώρα μας, εἶναι στήν πραγματικότητα ἡ ἀληθῆς θέση τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἡ, ὅπως τό διατύπωσε σέ μιὰ ἐπιστολή του (Ἐπιστολή 143) ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος:

«Διότι ὅταν ἡ λογική βρεθεῖ νά ἀντιφάσκει μέ τήν αὐθεντία τῶν Θείων Γραφῶν, ἀπλῶς πα-

ραπλανᾷ μέ ἓνα ὁμοίωμα ἀληθείας, ὅσο ὀξυδερκής καί ἂν εἶναι, διότι τὰ συμπεράσματά της (=τῆς λογικῆς) δέν μπορεῖ στήν περίπτωση αὐτή νά εἶναι ἀληθινά. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ἂν, ἀντίθετα, στήν πιό φανερή καί ἀξιόπιστη μαρτυρία τῆς λογικῆς, ὁτιδήποτε παρουσιασθεῖ μέ τήν ἀξίωση ὅτι ἔχει τήν αὐθεντία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, αὐτός πού τό κάνει αὐτό, τό κάνει ἔχοντας παρανοήσει αὐτό πού ἔχει διαβάσει (στήν Ἁγία Γραφή) καί ἀντιπαραθέτει στήν ἀλήθεια ὄχι τό πραγματικό νόημα τῶν Γραφῶν, τό ὁποῖο ἔχει ἀποτύχει νά ἀνακαλύψει, ἀλλά μιὰ δική του γνώμη. Ὑποστηρίζει ὄχι αὐτό πού ἔχει βρεῖ στίς Γραφές, ἀλλά αὐτό πού ἔχει βρεῖ στόν ἑαυτό του ὡς ἐρμηνευτή τους!»!

Νομομαθής